

Nekrológ

In memoriam Sente Ferenc (1933–2021)

2021. október 1-jén elhunyt régi kedves kollégánk. 34 évet dolgozott a nemzeti könyvtárban, az OSZK főigazgató-helyetteseként, 1994-ben vonult nyugdíjba. Ezt megelőzően több munkakört betöltött, 1982–1986 között a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója volt, 1991 és 1993 között a Könyvtári Figyelő főszerkesztői feladatait is ellátta. Egykori munkatársa megemlékezésével búcsúzunk.

88. születésnapja után két hónappal jött el számára az elkerülhetetlen vég, *Sente Ferenc* 2021. október 1-je óta nincs köztünk. A munkahelyi kötelékből már 27 éve kilépett, de a művelődéshez, olvasáshoz, könyvtárhoz kötődő ügyek még nyugdíjba vonulása után is több évig foglalkoztatták.

Sente Ferenc 1933. július 22-én a Vas megyei Alsóságon született. Ott végezte el az elemi iskola első osztályát, majd a háború alatti megszakítás után a celldömölki polgári iskolában és később a gimnáziumban folytatta tanulmányait, és ott tett érettségi vizsgát. 1952-ben rendkívüli állami ösztöndíjjal felvették az Idegen Nyelvek Főiskolájára, ahol 1955-ben szerzett diplomát német nyelv (sajtó és könyvkiadói) szakon. Rövid katonai szolgálat után – saját kérésére – a Népművelési Minisztérium a Pécsi Megyei Könyvtárba helyezte, könyvtárosi állásba. Az ott töltött öt évben a könyvtár felnőtt olvasószolgálati, majd a hálózati-módszertani részlegében dolgozott – itt csoportvezetőként –, közben szerkesztette a megyei könyvtárhálózat módszertani kiadványait.

A könyvtári hálózatok szervezése idején figyelt fel rá *Sallai István*, aki a Könyvtártudományi és Módszertani Központba (KMK) hívta. Ebben az invitálásban szerepet játszott Sente Ferencnek a pécsi években megszerzett gyakorlata, sok tapasztalata, valamint egy 1960 júniusában a megyei hálózati híradóban megjelent cikke is, amely Baranya megye falusi könyvtárainak hálózatáról, irányításáról szolt a községi könyvtárak tanácsi kezelésbe adásának idején.

1960. szeptember 1-jén lett a KMK munkatársa, a tanácsi közművelődési könyvtárak hálózati előadó-jának munkakörében. A 27 éves fiatalember egy pezsgő közegben találta magát, részint nagy „öreg” (Sallai István, *Sebestyén Géza*), részint vele egykorú vagy alig idősebb munkatársak között. Ez kiváló terep volt a szakmai töltekezésre és szárnypróbálgatásra.

A KMK-ban persze minden „zöldfülű” hamar a mélyvízben találta magát a '60-as és '70-es években, és muszáj volt megtanulni úszni, vagy örökre ki kellett szállni a medencéből. Feri a szerencsések közé tartozott, aki hamar a legjobb úszók közé tudott kerülni. Erre bizonyíték, hogy belépése után már egy hónappal az 1960 októberében, a járási könyvtárvezetők számára szervezett tájértekezlet-sorozatról, ahol a falusi könyvtárak tanácsi tulajdonba adásával kapcsolatban és általában az időszakos könyvtárpolitikai feladatok megoldása során felmerült problémákról esett szó, ő írt beszámolót a *Könyvtáros* 1960. decemberi számába.

A '60-as években, abban az időben lett a KMK munkatársa Sallai István mellett, amikor a korábbi mennyiségi fejlesztés helyett a minőségi fejlesztés adott tennivalókat a közművelődési könyvtári hálózatban, majd a '70-es években akkor lett a KMK osztályvezetője, amikor a nehezedő gazdasági körülmények közepette is a társadalmi igények fokozottabb figyelembevételével kellett a könyvtárak továbbfejlesztésének lehetőségeit kutatni és megteremtésüket szorgalmazni.

A közművelődési könyvtári rendszer kiépítése a társadalmi szükségletek alapján, sőt e szükségletek tudatosítása magukban a „ellátottakban is”, vagyis az olvasóvá nevelés sok feladatot adott, és kreativitást követelt meg a munkatársaktól. Sente Ferenc nem volt híján ennek a kreativitásnak, és segítette érvényesülését az, hogy a háború utáni könyvtárügy „nagy tanítómesterétől”, Sallai Istvántól tanulhatta a könyvtárszervezés, a vidéki fenntartókkal való „szótértés” fortélyait.

Önálló munkaként foglalkozott a kistélepülések könyvtári ellátásának problémáival, a könyvtárak társadalmi hatókörének kiszélesítésére kínálkozó lehetőségekkel, a különféle körök, egyesületek könyvtáron belüli működésével. Ezek a témák egész pályafutása alatt érdeklődésének a középpontjában maradtak.

Annak a képességének köszönhetően, hogy hamar átlátta a munkaterületének problematikáját, a lényeges kérdéseket világosan, mindenki számára érthetően tudta megfogalmazni szóban és írásban egyaránt, valamint jó szervezőkészsége alapján 1963-ban hálózati csoportvezetővé nevezték ki, továbbra is a tanácsi közművelődési könyvtárak területén.

Az ezt követő években sok vidéki „kiszállásban” volt része, a terepre gyakran Sallai István társaságában utazhatott. E látogatások révén a könyvtárakkal jó kapcsolatot alakított ki, és ahol megismerték, adtak a véleményére.

A feladatok pedig jöttek egymás után a Közművelődési Könyvtárak Módszertani Osztályán: részvétel a távlati tervek kidolgozásában, a könyvtárak szervezeti és működési feltételeinek megfogalmazásában, és olyan témák kidolgozása, mint a kistélepülések könyvtári ellátására vonatkozó javaslatok, a bibliobusz hazai alkalmazásának lehetőségei és formái, a klubkönyvtárak működése, a falusi könyvtárak körzetesítésének, a kiskörzeti könyvtárak megszervezésének kérdései. A könyvtári módszertani munka feladatai és a módszertani irányítás tartalma is foglalkoztatták ebben az időben.

1965-ben a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztálya az évi könyvtártudományi pályázatára *Urbán Lászlóval* közösen írt dolgozatot nyújtott be *A bejáró munkások művelődési körülményei* címmel, amellyel 3. díjat kaptak, de elnyerték a SZOT különdíját is.

1970-ben lett az akkor átszervezett Könyvtártudományi és Módszertani Központ hálózatfejlesztési osztályának vezetője. Az új osztálynak a könyvtárügy egészével kellett foglalkoznia, elsősorban könyvtárpolitikai aspektusból. Ebben a munkakörben a KMK illetékességi körébe tartozó könyvtártípusok (főként a tanácsi könyvtárak, a szakszervezeti, nemzetiségi, iskolai és gyermekkönyvtárak, kisebb részben a felsőoktatási és a szakkönyvtárak) szervezési-módszertani kérdései álltak a középpontban, ezek gondo-

zását kellett úgy megszerveznie, hogy minden szakterületnek meglegyen a felelős szakértője. Az osztály felelősségi körébe tartozott a könyvtártelepítés-könyvtárépítés, a hálózatok fejlesztése, az öt éves és távlati tervek előkészítése, a kulturális ellátottság normatíváinak kidolgozása, a könyvtárstatisztika megteremtése és gondozása. Később, a könyvtári szolgáltatások fejlődése során előtérbe kerültek a speciálisabb területek, például a zenei részlegek kialakítása, a gyermekek, a nemzetiségek, az akár egészségügyi, akár társadalmi szempontból hátrányos helyzetű népesség könyvtári ellátása (úgy mint a hangoskönyvtári szolgáltatások, a kórházi betegek könyvtárai, a börtönkönyvtárak), a honvédségi könyvtárak segítése. Elsősorban ezen az osztályon készültek – de a KMK összes illetékes és felelős munkatársának részvételével – az egyes könyvtártípusok „szakmai irányelveinek” tervezetei, főként a Művelődésügyi Minisztérium vagy a SZOT megrendelésére. Fontos, hosszú időn át iránymutató kiadvány jelent meg 1973-ban Sente Ferenc szerkesztésében *A közművelődési könyvtári ellátás. Irányelvek a távlati tervezéshez* címmel.

Ő maga továbbra is a közművelődési könyvtárak fejlesztésének munkása maradt. Járt a terepet, építette a kapcsolatokat a könyvtárosokkal, a települési könyvtárakért felelős állami vezetőkkel a tanácsítókától és -elnököktől kezdve a társadalmi szervek – főként a Hazafias Népfront – képviselőiig. A könyvtárosok és tanácsi emberek a KMK-ban is gyakran felkeresték ügyes-bajos dolgaikban. Jó megfigyelő-, tárgyaló- és kiváló kapcsolatépítő képessége segítették őt ebben a tevékenységben. Személyiségének nagy kollektívaformáló ereje volt, az emberek hallgattak rá, igazodtak hozzá – nemcsak szűkebb környezetében, hanem a közművelődési könyvtárak szélesebb körében is.

Jó pszichológiai érzéke volt ahhoz, hogy munkatársait kiválogassa, és megtalálja minden szakmai terület gondozásához a megfelelő embert. Tudta motiválni az embereket, miközben ő háttérben maradt. Praktikus, gyakorlati tanácsokkal, ötletekkel segítette inkább munkatársait.

„Társadalom- és művelődéspolitikai, közgazdasági és jogi kérdésekben való tájékozottsága, magasfokú intelligenciája alapján mind a döntéselőkészítésben, mind az intézkedések végrehajtásában értékes munkát végez. [...] A könyvtárügyet hivatásszeretettel és meggyőződéssel képviseli. [...] Érdeklődése túlmegy a könyvtárügy határain, elsősorban az általános társadalmi kérdések irányába. Tájékozottsága kiváló, politikai ítélete megbízható. Ezt a felkészültségét, képességét jól át tudja ültetni szakmai területre is: társadalmi beágyazottságukban, s ennek következtében reálisan vizsgálja a könyvtári kérdéseket és keresi megoldásukat.” – olvasható 1972-ben készült jellemzéseiben.

A Hálózatfejlesztési Osztályon – más KMK-osztályokhoz hasonlóan – a napi munkavégzés mellett főleg a reggeli és ebéd utáni kávézások idején folytak a kötetlen beszélgetések, nemcsak szakmai témákról, hanem a világ, a kultúra aktuális állapotáról, újabb eseményeiről. Ezekben Feri is részt vett, főleg lényeglátó megjegyzéseivel, rövid megvilágító magyarázataival. Szemlélődő alkat volt, az eseményeket – még azokat is, amelyekben személyesen részt vett – képes volt kívülről látni, és lehántani róluk a lényegtelent. Ebben nagy segítségére volt kivételes olvasottsága, sokoldalú tájékozottsága. Főleg olvasmányjaiból merítette az egy-egy témához hajszálpontosan illeszkedő „passzent anekdotáit”, amelyekkel sokszor szerzett derűs pillanatokat.

Az 1980-as években az osztály munkájában előtérbe kerültek a könyvtárhálózatok közötti integrációs lehetőségek, az együttműködés kérdései, a közművelődési könyvtárak szakrészlegesítésének lehetőségei, az általános művelődési központok működésének problémái.

Közben, 1982-ben változás állt be a KMK életében is, és Sente Ferenc az év augusztusától kinevezett vezetője lett az intézetnek. Szeptembertől meg kellett kezdeni a KMK átszervezését, főként a minisztérium könyvtárososztályának elvárásai alapján. Ez a változás érthető, de sajnálatos módon megosztotta a könyvtárügy szereplőit, és természetesen az intézetet is felbolygatta, több kiváló szakembert távozásra készített a következő években. A KMK helye, szerepe is megkérdőjeleződött, ezért a felelős munkatársakra és elsősorban az igazgatóra várt, hogy az új társadalmi környezetben, a megváltozott, illetve folyton változó gazdasági helyzetben kormányozza a KMK hajóját, és hasznossá tegye az intézményt a

könyvtárak számára. Ebben az időben erőteljesebb lépések történtek a szolgáltató típusú központ kialakítására, valamint nagy hangsúlyt kaptak a koordinációs feladatok.

Éppen csak csendesedtek, de nem ültek el teljesen a KMK körüli viharok, amikor újabb változás részese lett az intézet igazgatója: az OSZK főigazgató-váltásával együtt – intézetigazgatói feladatának megtartásával – Sente Ferencet nevezték ki a nemzeti könyvtár főigazgató-helyettesének 1986. május 15-én. Erről visszaemlékezésében azt írja, hogy nem kereste a vezetői állásokat, az OSZK főigazgató-helyettesi székét sem: a kinevezést valószínűleg annak köszönheti, hogy iroda-szomszédja volt az 1986-ban az OSZK keretében létrehozott Magyarágkutató Csoport vezetőjének, *Juhász Gyulának*, akivel hamar megtalálták a közös hangot, és a könyvtárügyi kérdésekben akkor még járatlan Juhász Gyulát a vele folytatott beszélgetések hozták közelebb a könyvtári rendszerhez. És mivel az 1980-as évek második felében elmélyült a határon túli magyarok helyzetével törődés szándéka, és ebben a könyvtáraknak nem is elhanyagolható szerep jutott, ez természetesen felkeltette a főigazgató érdeklődését.

A rendszerváltást megelőző néhány évben indultak meg a nyugati segélyprogramok. Elsőként 1987 nyarán a *Sabre-Soros* alapítványi program keretében különböző típusú könyvtárak részére juttatott 30 ezer ajándékkönyv elosztását szervezte meg a KMK. Ettől kezdve az alapítványi támogatásokkal kapcsolatos feladat beépült az intézet tevékenységi körébe. Új témákkal bővült a továbbképzési választék is: például számítógép-alkalmazás a könyvtári munkában, vezetői-módszertani feladatok, helyismereti gyűjtemények kezelése, videó a könyvtárban és hasonlók. Ezen felül egyre erőteljesebben kellett védeni elsősorban a közművelődési könyvtári rendszert, és megtalálni a lakosság könyvtári ellátásának fenntartható formáit az 1990-es évek elején bekövetkezett változások közepette – ez egyéb könyvtárügyi szervek mellett a KMK-nak is sok feladatot adott. Sente Ferenc új, az OSZK és a KMK szolgáltatásainak és műhelymunkáinak információ-szétugárzó, illetve a könyvtárakból érkező és a könyvtárakról szóló hírek fórumaként lapot is alapított 1989-ben *Könyvtári Levelező/lap* címmel, amelyben ő maga is majd minden számban leírta álláspontját az éppen aktuális kérdésekről. 1991-től a KMK kiadásában megjelent szakmai folyóirat, a *Könyvtári Figyelő* szerkesztésében is részt vállalt: ő lett a lap főszerkesztője, és a főleg anyagi és terjesztési nehézségek miatt szükségesnek látszott átalakításának – az 1969–1990 között önállóan megjelent *Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom* című referáló lapnak rovatként való beépülésével kapcsolatos változtatások – kezdeményezője. Ezt a tisztét 1993 augusztusáig töltötte be.

A rendszerváltás idején a korábban elcsitulni látszott ellentétek újra, megerősödve a felszínre kerültek, és a könyvtárügyben is bekövetkezett a megosztottság, ami nem annyira a könyvtárosegyesület és a KMK bábáskodásával létrejött könyvtári kamara viszonyában, hanem személyi ellentétekben tükröződött a korai években. A vitákról, az érvekről és ellenérvekről a szakajtó akkori éveit áttekintve lehet képet kapni, a későbbi korok könyvtártörténéseire vár a feladat, hogy tárgyilagosan feltárják az 1980–90-es évek könyvtárügyét.

Sente Ferencet az OSZK főigazgató-helyetteseként a nemzeti könyvtár helyzete, sorsa is foglalkoztatta természetesen. 1990-ben, a könyvtár akkori aggasztó gazdasági helyzetéről szóló, beszédes című (*Elveszíthetjük Széchenyi Ferenc örökségét*) rádióriport végén fogalmazta meg, mit gondol a könyvtárak lényegéről: „[e]z a rendszerváltás a könyvtárak számára ma azért olyan nagyon fontos, mert a könyvtár [...] a szellemi élet infrastruktúrája. Ha nincsenek könyvtárak, vagy ezek a könyvtárak nem jók, nem értékesek, nem tartalmazzák az emberi műveltség legfontosabb összefoglalásait, akkor nincs egyetemi oktatás, nincs középiskola, nincs alapfokú oktatás, egyáltalán nincs állampolgári informáltság, nincs demokrácia. Lehet, hogy ezek nagyon nagy szavak, de művelt és tájékozott ember nélkül elképzelhetetlen egy másfajta társadalmi berendezkedés. Könyvtárosként ebben értünk egyet azokkal a politikusokkal, akik most lépnek szerepbe, hogy szeretnénk, ha ez valóban egy nyitott, demokratikus társadalom lehetne.”

Közel negyven éves könyvtári szolgálat után, amelyből 34-et az OSZK KMK-ban töltött, 1994. március 31-ével vonult nyugdíjba. Munkásságát négyszer ismerték el kitüntetéssel: 1964-ben *A szocialista kul-*

túráért jelvényt, 1974-ben a *Kiváló Népművelő* címet, 1981-ben a *Munka Érdemrend* ezüst fokozatát, 1994-ben a *Magyar Köztársasági Érdemrend* kiskeresztjét kapta meg.

Utolsó kitüntetéséhez *Futala Tibor* nyílt levélben gratulált. Ebből kölcsönzök néhány gondolatot: „[...] volt olyan másfél évtizedünk, amikor a közművelődési könyvtárügy *Sallai István* megálmodta rangemelésének sikerre vitele érdekében néha már-már a pártütés, az összeesküvés határát súrolva tevékenykedtünk. [...] Ez a közlés csak akkor válik hibátlanná, ha hozzáteszem: de már jórészt a *Szente Ferenc* kimunkálta-megtervezte rangemelésről volt szó. Sőt: talán e munka közben lettél *Sallai-tanítványból* magad is tanítványok általi követésre méltó személyiséggé, olyanná, aki az atyát »megtagadva-megőrizve« önálló és szuverén. [...] mindenképpen élnek és hatnak a tanító-tanítványok viszony jótéteményei a mai napig is. Egyértelműen kiolvashatók a magyar közművelődési könyvtárügy minden tegnapi és mai mozdulatából, abból, ahogy már két évtizede megkezdte az elszakadást a szovjet modelltől, ahogy könyvtárszaki igényességgel és innovatív érdeklődéssel végzi dolgát, és ahogy műveltségterjesztő feladatait ellátja. Az iméntieket produkáló könyvtárosok számára, akár akarod, akár nem, mindinkább a tanító szerepkörében tudatosulsz.”

A Könyvtártudományi és Módszertani Központtól és az Országos Széchényi Könyvtártól megvált ugyan, de érdeklődése egyre inkább a határon túli magyarok könyvellátására, illetve a hazai olvasási és művelődési kedv felkeltésére, ápolására irányult. Ügyvezető igazgatóként vezette a *Kölcsey Ferenc* Alapítványt, amely a hazai könyvtárak számára nyújtott támogatást arra, hogy ápolhassák testvérkönyvtári kapcsolataikat erdélyi, felvidéki, vajdasági könyvtárakkal és segíthessék őket olvasnivalóval. A második téma az olvasókörök feléledésével kapcsolatban, az Országos Olvasóköri Szövetség létrehozását és több éven keresztül az elnöki feladat ellátását jelentette a számára. Ezekről a tevékenységektől a 2000-es évek közepén vonult vissza, de érdeklődése a nyilvánosság és a szűkebb haza dolgai iránt utolsó percéig megmaradt.

Szakmai pályájának minden időszakában szükség volt sokoldalú tájékozottságára, kiváló kapcsolatteremtő képességére, lényeglátására, pengeéles logikájára. A szakmai lapokban megjelent elemző, tisztázó, feladat kijelölő, javaslatokkal teli cikkeit pályatársai sokszor említették kiindulási alpnak, amelyek előre vitték a közművelődési könyvtárak, az olvasás és művelődés ügyét.

Mindez már hiányzik, és örökre hiányozni fog, mert eljött az idő, amikor búcsúzni kell.

(*Rác Ágnes*)